

<https://helda.helsinki.fi>

Sisällissodassa tappoivat aseet, nälkä ja taudit

Vuorinen, Heikki S.

2018

Vuorinen , H S 2018 , ' Sisällissodassa tappoivat aseet, nälkä ja taudit ' , Suomen lääkärilehti
, Vuosikerta. 73 , Nro 15 , Sivut 958-959 . <
<http://www.laakarilehti.fi/pdf/2018/SLL152018-958.pdf> >

<http://hdl.handle.net/10138/301362>

---

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

SISÄLLISSODASSA TAPPOIVAT ASEET, NÄLKÄ JA TAUDIT

Sisällissodassa 1918 molemmat osapuolet joutuivat enemmän tai vähemmän improvisoimaan taisteluissa haavoittuneiden hoidon. Sodan jälkeen vankileireillä kuoli enemmän kuin taisteluissa kaatui.

Suomi oli vuoden 1917 aikana ajautunut kaaokseen, jossa yhteiskunta alkoi hajota ja valtiovallasta tuli taistelun kohde. Maa itsenäistyi, mutta ratkaisematta oli, ketkä maata hallitsivat.

Alueellisesti epätasaisesti jakautunut ja kaupunkeihin keskittynyt harvalukuisen lääkärikunta ja muu terveydenhuolto joutuivat huonosti valmistautuneina vastaamaan ylivoimaisiin haasteisiin, kun vuoden 1918 tammikuun lopussa alkoi sisällissota. Valtaosa resursseista oli

Punaisen ristin rooli oli esimerkiksi Tampereella keskeinen.

Etelä-Suomessa, joka jäi punaisten valtaan. Muun sivistyneistön tavoin lääkärikunta tuki aatteellisesti valkoisia. Punaisella hallinnolla ja lääkäreillä oli ilmeisiä syitä suhtautua toisiinsa epäluuloisesti.

Sekalainen lääkintähuolto

Molemmat osapuolet joutuivat järjestämään taisteluissa haavoittuneiden hoidon enemmän tai vähemmän improvi-

soiden. Haavoittuneita hoitamassa oli hyvin erilaisia tahoja: punaisten puolella omat ensiapuyksiköt ja venäläiset sotilaslääkärit, valkoisten puolella kenttälääkintäyksiköt ja Pohjoismaista saapuneet ambulanssit. Punaisen ristin rooli oli esimerkiksi Tampereella keskeinen.

Valkoisten sotilas- ja siviilihallinto oli paremmin organisoitu, ja aseelliset joukot alkoivat sodan loppua kohti muistuttaa yhä enemmän armeijaa järjestettyine lääkintähuoltoineen. Punainen sotaväki pysyi sen sijaan koko sodan ajan puolisolitaallisena kansanmiliisinä, jonka lääkintähuolto oli huonosti organisoitu.

Tilannetta kuvaa, että punakaartilaiset saattoivat kieltäytyä isorokkorokotuksista, joita jotkut kunnanlääkärit yrittivät järjestää. Punakaartin johto ei näytä ymmärtäneen, että tautien leviämisen estäminen rokottamalla oli hyvin tunnettu keino sodankäynnin turvaamisessa.

Sodan karmea sato

Sota päättyi valkoisten voittoon toukokuun alussa. Sodan sato oli karmea, eikä uhrien määrää ole pystytty täysin selvittämään, mutta on arvioitu, että yli 38 000 ihmistä sai surmansa. Heistä noin 36 000 oli suomalaisia, joista taisteluissa kaatui noin 9 500. Taistelujen ulkopuolella surmattiin runsaat 11 000

Diakonissa Edith Sjösten toimi valkoisten huoltojoukkojen mukana rintamalla ja myöhemmin Tammisaaren vankileirillä. Osin hänen päiväkirjamerkintöihinsä pohjaava näyttely on avoinna Helsingin Diakonissalaitoksen päärakennuksessa elokuun loppuun. Kuva: Helsingin Diakonissalaitoksen kuva-arkisto

*Punakaartilaiset
saattoivat kieltäytyä
isorokkorokotuksista, joita
jotkut kunnanlääkärit
yrittivät järjestää.*

(1 650 valkoista ja noin 10 000 punaista), ja vankileireillä kuoli syksyyn 1918 mennessä nälkään ja tauteihin noin 12 500 punaista. Huonokuntoisista vapautuneista kuoli useita satoja heti vankileiriltä vapauttamisen jälkeen.

Sodan seurauksena Suomessa oli suuri määrä erityisesti naisleskiä ja noin 20 000 vähintään toisen vanhempansa menettänyttä lasta, joista 90 % oli punaisten lapsia.

Vankeja tappoivat nälkä ja taudit

Sisällissodan päättyessä vankeja oli runsaat 80 000, joista naisia arviolta 4 400. Välttömältä teloitukselta välttyneet punavangit suljettiin vankileireihin, joissa heitä kuoli nälkään ja tauteihin. Vaikka elintarvikkeista oli pulaa koko maassa, muualla kuin vankileireillä nälkään kuolleita oli vain harvoja. Voidaan esittää väite, että vankien nälkiinnyttäminen oli poliittisesti tarkoituksenmukaista eikä vankileirien ruokatilanteen helpottamiseksi vedonneita lääkäreitä kuultu.

Sodan aikana ja sen jälkeen suurten vankimäärien oloissa lähtivät leviämään kaksi normaalioloissa estettävissä olevaa tautia, toisintokuume ja isorokko. Toisintokuume oli seurausta huonoista hygienisistä oloista, joissa vesi ei riittänyt pyykinpesuun tai peseytymiseen ja vaatteita lisäantäyivät valtoimenaan. Isorokon leviämiseen vaikutti, että osa väestöstä ja näin ollen myös vangeista oli rokkottamattomia tilanteessa, jossa isorokko oli jo vuonna 1916 alkanut levitä.

Vankeja siirrettiin vankileiristä toiseen ilman lääkärintarkastusta ja karanteenia, vaikka lääkärit yrittivät tätä estää.

Lempi Karan johtamaan Hyvinkään punakaartin sanitääriyhmään kuului noin 30 naista.
Kuva: Hyvinkään kaupunginmuseo

Taudit alkoivat riehua erityisesti suurissa vankileireissä, kuten Hämeenlinnassa isorokko ja Tammisaaressa toisintokuume. Vankileireillä nälkiintyneiden kuolleisuutta lisäsi vielä maahan todennäköisesti saksalaisten joukkojen mukana saapunut influenssapandemia, espanjantauti, kesän 1918 kuluessa. Vankileirien puutteellinen terveydenhuolto oli voimaton estämään vankien laajamittaista menehtymistä. ●

HEIKKI S. VUORINEN

LKT, lääketieteen historian dosentti
Helsingin ja Tampereen yliopistot
heikki.vuorinen(at)helsinki.fi

KIRJALLISUUTTA

Pertti Haapala ja Tuomas Hoppu (toim.). Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY 2009.

Sture Lindholm. Vankileirihelvetti Dragsvik. Tammisaaren joukkokuolema 1918. Käsikirjoituksesta suomentanut Anu Koivunen. Alkuteos Fänglägerhelvetet Dragsvik – massdöden i Ekenäs 1918. Atena Kustannus Oy 2017.

Pentti Mäkelä. Vuosien 1917–19 kulkutaudit, espanjantauti ja vankileirikatastrofi. Historiallisepidemiologinen näkökulma Suomen väestön korkeaan tautikuolleisuuteen. Suomen sotasurmat 1914–22 -projekti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2007, Helsinki 2007.

Miikka Voutilainen. Nälän vuodet. Nälänhätien historia. Atena Kustannus Oy 2017.

Samu Nyström. Sodan ja pandemiat lääkärin haasteena. Kirjassa: Samu Nyström (toim.). Vapaus, terveys, toveruus. Lääkärit Suomessa 1910–2010. Fennomed 2010:426–447.